Юридичні науки

УДК 347.962.164

Ребриш Анна Сергіївна
кандидат юридичних наук,
асистент кафедри судоустрою та прокурорської діяльності
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

ВИМОГИ АНТИКОРУПЦІЙНОГО ЗАКОНОДАВСТВА ЩОДО ОСІБ, ЯКІ ЗАЙМАЮТЬ АДМІНІСТРАТИВНІ ПОСАДИ В СУДІ

Анотація. *У статі досліджено вимоги антикорупційного законодавства стосовно осіб, які володіють особливим статусом - займають адміністративні посади у судах. Крім норм національного законодавства, автором проаналізовано міжнародні стандарти у цій царині.*

Ключові слова: *корупція, антикорупційні вимоги, судді, адміністративні посади в суді.*

Закон України «Про судоустрій і статус суддів» (ч.1 ст. 20) адміністративними посадами у суді визначає посади голови суду та заступника (заступників) голови суду [2], а перебування судді на адміністративній посаді не звільняє його від виконання повноважень судді відповідного суду. З огляду на це існує необхідності першочергово розглянути питання вимог антикорупційного законодавства до суддів.

Так, Закон України «Про запобігання корупції» [1] містить перелік осіб в системі судоустрою на яких поширюється його дія. Це судді, Голова, його заступник, члени, інспектори, посадові особи секретаріату Вищої ради правосуддя і Вищої кваліфікаційної комісії суддів, посадові особи Державної судової адміністрації, присяжні (під час виконання ними обов'язків у суді).

Основні принципи незалежності судових органів (схвалені резолюціями 40/32 та 40/146 Генеральної Асамблеї від 29 листопада та 13 грудня 1985 року) [4] визначають, що судові органи вирішують передані їм справи безсторонньо, на основі фактів і відповідно до закону, без будь-яких обмежень, неправомірного впливу, спонуки, тиску, погроз або втручання, прямого чи непрямого, з будь-якого боку і з будь-яких би то не було причин. П.6 ч.7 ст. 56 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» [2] покладає на суддю обов'язок виконувати вимоги та дотримуватися обмежень, установлених законодавством у сфері запобігання корупції. Крім того, під час добору кандидатів на посаду судді здійснюється спеціальна перевірка, стосовно осіб, які успішно склали відбірковий іспит, визначена законодавством про запобігання корупції.

Вказаний закон визначає заходи, які складаються з обмежень (заборон) щодо: використання службового становища (ст.22), обмеження стосовно отримання подарунків (ст. 23), одержання неправомірної вигоди й подарунків (ст.24), сумісництва й суміщення посад (ст.25), роботи близьких осіб (ст.27), осіб, які припинили діяльність, пов'язану з виконанням функцій держави, місцевого самоврядування (ст.26), конфлікту інтересів (ст.29), отримання послуг і майна органами державної влади й органами місцевого самоврядування (ст.54), прозорості інформації (ст.58) [5].

Так, Закон «Про запобігання корупції» вказує на заборону використовувати свої службові повноваження або своє становище та пов'язані з цим можливості з метою одержання неправомірної вигоди для себе чи інших осіб, у тому числі використовувати будь-яке державне чи комунальне майно або кошти в приватних інтересах. Також забороняється безпосередньо або через інших осіб вимагати, просити, одержувати подарунки для себе чи близьких до суддів осіб від юридичних або фізичних осіб: 1) у зв'язку із здійсненням такими особами діяльності,

пов'язаної із виконанням функцій держави або місцевого самоврядування; 2) якщо особа, яка дарує, перебуває в підпорядкуванні такої особи.

Судді, не залежно від того, чи перебувають вони на адміністративних посадах, можуть приймати подарунки, які відповідають загальновизнаним уявленням про гостинність, крім зазначених вище випадків, якщо вартість таких подарунків не перевищує один прожитковий мінімум для працездатних осіб, встановлений на день прийняття подарунка, одноразово, а сукупна вартість таких подарунків, отриманих від однієї особи (групи осіб) протягом року, не перевищує двох прожиткових мінімумів, встановлених для працездатної особи на 1 січня того року, в якому прийнято подарунки (1 прожитковий мінімум для працездатних осіб станом на 1 січня 2019 року – 1921 грн.). Такі обмеження щодо вартості подарунків не поширюється на подарунки, які даруються близькими особами або одержуються як загальнодоступні знижки на товари, послуги, загальнодоступні виграші, призи, премії, бонуси.

Закон зобов'язує осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, прирівняних до них осіб у разі надходження пропозиції щодо неправомірної вигоди або подарунка, незважаючи на приватні інтереси, невідкладно вжити таких заходів: 1) відмовитися від пропозиції; 2) за можливості ідентифікувати особу, яка зробила пропозицію; 3) залучити свідків, якщо це можливо, у тому числі з числа співробітників; 4) письмово повідомити про пропозицію безпосереднього керівника (за наявності) або керівника відповідного органу, підприємства, установи, організації, спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції. Так, ч. 4 ст. 48 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» зобов'язує суддів у таких випадках звертатися до Вищої ради правосуддя або Генерального прокурора [2]. Крім того, якщо особа, на яку поширюються зазначені обмеження, виявила у своєму

службовому приміщенні чи отримала майно, що може бути неправомірною вигодою, або подарунок, вона також зобов'язана невідкладно, але не пізніше одного робочого дня, письмово повідомити про цей факт.

Про виявлення майна, що може бути неправомірною вигодою, або подарунка складається акт, який підписується особою, яка виявила неправомірну вигоду або подарунок, та її безпосереднім керівником або керівником відповідного органу, підприємства, установи, організації.

У разі якщо майно, що може бути неправомірною вигодою, або подарунок виявляє особа, яка є керівником органу, підприємства, установи, організації, акт про виявлення майна, що може бути неправомірною вигодою, або подарунка підписує ця особа та особа, уповноважена на виконання обов'язків керівника відповідного органу, підприємства, установи, організації у разі його відсутності, тобто Голова суду та один з його заступників. Предмети неправомірної вигоди, а також одержані чи виявлені подарунки зберігаються в органі до їх передачі спеціально уповноваженим суб'єктам у сфері протидії корупції. У випадку наявності в особи, сумнівів щодо можливості одержання нею подарунка, вона має право письмово звернутися для одержання консультації з цього питання до територіального органу Національного агентства, який надає відповідне роз'яснення.

Обмеження щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності полягає в тому, що суддям забороняється займатися іншою оплачуваною (крім викладацької, наукової і творчої діяльності, медичної практики, інструкторської та суддівської практики із спорту) або підприємницькою діяльністю; входити до складу правління, інших виконавчих чи контрольних органів, наглядової ради підприємства або організації, що має на меті одержання прибутку [1]. Особи, які є власниками акцій або володіють іншими корпоративними правами чи

мають інші майнові права або інший майновий інтерес у діяльності будь-якої юридичної особи, що має на меті отримання прибутку, на час перебування на посаді судді зобов'язані передати в управління такі акції (корпоративні права) чи інші відповідні права незалежній третій особі (без права надання інструкцій такій особі щодо розпорядження такими акціями, корпоративними або іншими правами, або щодо реалізації прав, які з них виникають). Суддя може отримувати відсотки, дивіденди та інші пасивні доходи від майна, власником якого він є. Крім того, він може бути відряджений на роботу до Вищої ради правосуддя, Вищої кваліфікаційної комісії суддів, Національної школи суддів України, Ради суддів України, що не вважається сумісництвом [2]. Обмеження щодо сумісництва встановлені і до суддів, і до представників апарату суду, які є державними службовцями. Незважаючи на те, що помічники суддів не є ними, а їх діяльність відноситься до патронатної служби, з огляду на їх повноваження та особливий вид діяльності було б логічним усунути прогалину чинного законодавства та закріпити вимоги щодо несумісності й щодо помічників суддів.

Цікавим вбачається обмеження особам, уповноваженим на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, які звільнилися або іншим чином припинили діяльність, пов'язану з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування протягом року з дня припинення відповідної діяльності укладати трудові договори (контракти) або вчиняти правочини у сфері підприємницької діяльності з юридичними особами приватного права або фізичними особами - підприємцями, якщо вони протягом року до дня припинення виконання функцій держави або місцевого самоврядування здійснювали повноваження з контролю, нагляду або підготовки чи прийняття відповідних рішень щодо діяльності цих юридичних осіб або фізичних осіб - підприємців; розголошувати або використовувати в інший спосіб у

своїх інтересах інформацію, яка стала їм відома у зв'язку з виконанням службових повноважень, крім випадків, встановлених законом; протягом року з дня припинення відповідної діяльності представляти інтереси будь-якої особи у справах (у тому числі в тих, що розглядаються в судах), в яких іншою стороною є орган, підприємство, установа, організація, в якому (яких) вони працювали на момент припинення зазначеної діяльності.

Визначено, що порушення такого обмеження щодо укладення трудового договору (контракту) є підставою для припинення відповідного договору. Але вітчизняне правове поле не містить порядку реалізації такого обмеження. На роботодавця не покладається обов'язок повідомляти про укладання правочинів з колишніми суддями представника наймача (роботодавцю) за останнім місцем його роботи.

Антикорупційне законодавство визначає, що судді (не залежно від обіймання ними адміністративних посад) не можуть мати у прямому підпорядкуванні близьких їм осіб або бути прямо підпорядкованими у зв'язку з виконанням повноважень близьким їм особам.

У разі, якщо особи, які претендують на зайняття відповідних посад в суді, зобов'язані повідомити керівництво про працюючих у цьому органі близьких їм осіб та вжити всіх необхідних заходів, передбачених законодавством у п'ятнадцяти денний строк.

При цьому, такі обмеження не стосуються присяжних.

Якщо в зазначений строк ці обставини добровільно не усунуто, відповідні особи або близькі їм особи в місячний строк з моменту виникнення обставин підлягають переведенню в установленому порядку на іншу посаду, що виключає пряме підпорядкування. У разі неможливості такого переведення особа, яка перебуває у підпорядкуванні, підлягає звільненню із займаної посади.

Література

1. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 р. № 1700-VII. Відомості Верховної Ради України. 2014. № 49. Ст. 3186.
2. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 р. № 1402-VIII. Законодавство України: база даних / Верхов. Рада України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1402-19
3. Про Державний бюджет України на 2019 рік: Закон України від 23.11.2018 № 2629-VIII. Законодавство України: база даних / Верхов. Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2629-19
4. Основні принципи незалежності судових органів, схвалені резолюціями 40/32 та 40/146 Генеральної Асамблеї від 29 листопада та 13 грудня 1985 року. Законодавство України: база даних / Верхов. Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_201
5. Петрова А.С. Організаційно-правові засади протидії корупції в судовій системі України: дис. 2017. URL: http://nauka.nlu.edu.ua/download/diss/Petrova/d_Petrova.pdf